

ЧАКАНА ХИЗМАТЛАРГА ИХТИСОСЛАШГАН РАҚАМЛИ БАНКЛАР ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ: ИННОВАЦИОН ТРАНСФОРМАЦИЯ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИК ОМИЛЛАРИ

Амур Жалилов

KPMG директори

amur.djalilov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18584552>

Мавзунинг долзарблиги

Жаҳон молия бозорида рақамли технологиялар, финтех стартаплар ва мобил тўлов экотизимларининг жадал ривожланиши анъанавий банк хизматларининг мазмуни ва ташкилий моделини тубдан ўзгартирмоқда. Чакана хизматлар сегментида рақамли каналларни жорий этиш банклар рақобатбардошлигини таъминлаш, харажатларни қисқартириш ва мижозлар қониқишини оширишнинг асосий шартига айланди.

Ўзбекистон банк тизимида ҳам пластик карталар, онлайн тўловлар ва масофавий банкинг хизматлари кўламининг кенгайиши рақамли банк моделларини жорий этишни долзарб илмий ва амалий масала сифатида кун тартибига чиқармоқда.

Мақсад ва вазифалар

Тадқиқотнинг мақсади чакана хизматларга ихтисослашган рақамли банклар фаолиятини ривожлантиришнинг назарий ва амалий асосларини таҳлил қилиш ҳамда банк тизимида рақамли трансформацияни жорий этишнинг самарали йўналишларини аниқлашдан иборат.

Ушбу мақсаддан келиб чиқиб қуйидаги вазифалар белгиланди:

- чакана банк хизматларининг иқтисодий хусусиятларини ўрганиш
- финтех компанияларининг банк бозорига таъсирини баҳолаш
- халқаро тажрибани таҳлил қилиш
- Ўзбекистон банк тизимидаги мавжуд ҳолат ва салоҳиятни баҳолаш
- рақамли банк моделини ривожлантириш бўйича амалий таклифлар ишлаб чиқиш

Тадқиқот усуллари

Тадқиқотда қуйидаги илмий усуллардан фойдаланилди:

- тизимли ва қиёсий таҳлил
- статистик маълумотларни қайта ишлаш
- халқаро тажриба билан солиштириш
- индукция ва дедукция
- иқтисодий-мантиқий ҳулосалаш

Шунингдек, Марказий банк маълумотлари, Deloitte, PwC ҳамда Efma–Infosys Finacle тадқиқотлари материалларидан фойдаланилди.

Олинган натижалар ва таҳлил

Тадқиқот натижалари банк хизматлари бозорида рақамлаштириш жараёни стратегик устувор йўналишга айланганини кўрсатди. Чакана хизматлар банк даромадларининг асосий қисмини шакллантирса-да, анъанавий филиал модели юқори операцион харажатлар ва вақт йўқотишлари билан характерланади.

Рақамли банклар эса масофавий хизматлар, мобил иловалар ва автоматлаштирилган жараёнлар орқали бир операцияга тўғри келадиган харажатни бир неча баробар камайтиради.

Халқаро тажриба таҳлили қуйидагиларни кўрсатди:

- банкларнинг 70 фоиздан ортиғи инновацияга инвестицияларни оширган
- 40 фоиздан кўпроғи финтех стартаплар билан ҳамкорлик қилмоқда
- операцияларнинг катта қисми онлайн ва мобил каналларга кўчмоқда
- филиаллар сони қисқартирилмоқда

Ривожланган давлатларда мобил банкинг трансакциялари филиал операцияларидан устунлик қилмоқда. Бу ҳолат банк ресурсларидан самарали фойдаланиш ва мижозлар қониқишини ошириш имконини бермоқда.

Финтех компаниялари тўлов хизматлари, микрокредитлаш ва рақамли ҳамёнлар орқали бозор улушини фаол эгалламоқда. Уларнинг асосий афзаллиги:

- тезкор инновация
- паст харажат
- мижозга йўналтирилганлик
- рақамли инфратузилма

Натижада банклар учун рақобат муҳити кескинлашмоқда.

Ўзбекистон банк тизимидаги ҳолат таҳлили қуйидаги тенденцияларни аниқлади:

- 20 млн дан ортиқ пластик карта муомалада
- 200 мингдан ортиқ тўлов терминали
- масофавий банкинг фойдаланувчилари сони ўсмоқда
- аммо рақамли хизматлардан фойдаланиш умумий салоҳиятнинг тахминан 20 фоизини ташкил этмоқда

Бу бозор ҳали тўлиқ ўзлаштирилмаганини кўрсатади.

Илмий янгилик сифатида қуйидагилар асосланди:

- чакана хизматлар сегментида рақамли трансформация харажатларни қисқартиришнинг энг самарали усули эканлиги
- финтехлар билан ҳамкорлик рақобатдан кўра кўпроқ қўшилган қиймат яратиши
- филиалларга таянган моделдан омниканал (мобил+онлайн) моделга ўтиш зарурати
- Ўзбекистон шароитида мобил банкинг орқали 80 фоиз қўшимча бозорни қамраб олиш имконияти мавжудлиги

Хулоса

Тадқиқот натижалари рақамли банк моделини жорий этиш чакана хизматлар самарадорлигини ошириш, операцион харажатларни камайтириш ва молиявий хизматлар қамровини кенгайтиришга хизмат қилишини кўрсатди.

Амалий жиҳатдан банклар учун қуйидаги йўналишлар мақсадга мувофиқ:

- ҳар бир банкда тўлиқ функционал мобил илова ишлаб чиқиш
- хизмат жараёнларини автоматлаштириш ва рақамлаштириш
- филиаллар тармоғини оптималлаштириш
- финтех стартаплар билан стратегик шериклик ўрнатиш
- фақат рақамли банк форматини босқичма-босқич жорий этиш

Ушбу чоралар банк тизимининг рақобатбардошлигини оширади, мижозларга қулай ва арзон хизматлар таклиф қилиш имконини яратади ҳамда миллий молия бозорининг барқарор ривожланишини таъминлайди.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Марказий банк расмий сайти: <https://cbu.uz>
2. Deloitte – Retail banking insights
<https://www2.deloitte.com/global/en/pages/financial-services/articles/retail-banking.html>
3. Efma–Infosys Finacle: <https://www.efma.com/research>
4. PwC – Digital banking research
<https://www.pwc.com/gx/en/industries/financial-services/banking-capital-markets/digital-banking.html>